

An Overview of the Developmental Evaluation Approach

Hamide YAVUZARSLAN¹, Cevat EKER²

Received: 26 September 2020, Accepted: 24 October 2020

ABSTRACT

Today's complex and dynamic conditions force societies to create innovative initiatives that will provide ongoing development in all areas. Under these conditions, evaluation is a very important actor that can serve every discipline, field, profession and sector that aims to carry out innovative initiatives. In the field of education, evaluation is necessary to determine the effectiveness of such initiatives and to provide their development. In recent years, it is seen that the developmental evaluation approach has emerged as an alternative to the formative-summative evaluation distinction that dominates the evaluation field. The aim of the study is to present a theoretical perspective about the nature, purpose, principles and application of the developmental evaluation. This study is a compilation type research. Document analysis method was used in the study. As a result, if the developmental evaluation is appropriate for the purpose, situation and context, it can be an approach that can be used in today's conditions and in every field; it can be used in the creation of innovative initiatives in complex situations regarding factors affecting the quality of the education system such as educational programs, administrative structure, physical conditions; it is thought to be one of the evaluation approaches that can serve to achieve the desired development and it is recommended to be used in our country, where efforts to create change, development and innovation are observed to overcome the quality problem in education.

Keywords: Developmental Evaluation, Evaluation.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose and Significance

Today's complex and dynamic conditions force societies to create innovative initiatives that will provide ongoing development in all areas. In the field of education, evaluation is necessary to determine the effectiveness of such initiatives and to provide their development. Evaluation is a field that has many models, approaches, methods and purposes. Evaluation involves making judgments about the value, importance, reliability and usefulness of what is being evaluated. It is a research process applied to collect and synthesize evidence to draw conclusions about the status, value, importance or quality of a program, product, person, policy, proposal or plan. Therefore, evaluation is a necessity and need in order to make judgments about the value, importance, benefit and reliability of policies, programs developed and all kinds of initiatives that affect the quality of the education system.

Evaluation can be either formative or summative depending on the purpose. If the primary purpose of an evaluation is to provide information to improve a program, it is a formative evaluation; if its primary purpose is to provide information to help decide or make a decision about the acceptance, continuation or dissemination of a program, it is summative evaluation. Formative evaluations improve the model. Summative evaluations test the model to determine whether it produces the desired results and evaluate whether the observed results can be associated with the program. From this point of view, the only real evaluation is a fundamental value judgment at the summative level. However, the field of evaluation is much wider and richer than this judgment-oriented definition allows. In recent years, it is seen that developmental evaluation approach has emerged as an alternative to the formative-summative evaluation distinction that dominates the field of evaluation. Developmental evaluation is an

¹ Ph.D. Student, Bartın University, Graduate School, hamideyavuzarslan@gmail.com

² Assoc. Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit University, Ereğli Faculty of Education, cevateker@gmail.com

approach that explores the limits of evaluations made under complex conditions. The aim of the study is to present a theoretical perspective about the nature, purpose, principles and application of the developmental evaluation.

Methodology

This study is a compilation type research. Document analysis method was used in the study. This method is based on compiling and examining existing records and documents.

Results and Discussion

In developmental evaluation, there are eight basic principles: "developmental purpose, evaluation rigor, utilization focus, innovation niche, complexity perspective, systems thinking, co-creation and timely feedback". These principles need to be set out clearly and contextually in terms of the design, use, processes and results of the findings. However, how and to what extent they are handled depends on the situation and context.

Developmental evaluation tries to illuminate, inform and support what has been developed by determining the nature and structures of development and the practices and results for these structures. In developmental evaluation, the structures of development are seen as innovation, adaptation and system change. Innovation is often about transcending previous boundaries, and this requires supporting the innovation process to enable discovery and development. The word "developmental" in developmental evaluation is based on innovations that direct change. Innovations can take the form of initiatives, programs, projects, policies, collaborations and interventions.

Developmental evaluation takes the development from the perspective of complexity, interprets and evaluates accordingly. The complexity perspective enables the understanding of innovation by applying complexity concepts and the design and execution of developmental evaluation. Developmental evaluation uses the concepts of complexity called "nonlinearity, emergence, adaptation, uncertainty, dynamical systems and coevolution". Complexity concepts and systems thinking in developmental evaluation together provide a powerful perspective to make sense of innovative situations and dynamics.

Developmental evaluation can be used for the purposes of "ongoing development, adapting effective general principles to a new context, developing rapid response, pre-formative development, systems change". It does not recommend any specific evaluation methods, designs, tools or research frameworks during the evaluation process. It may include any data, design and focus, depending on the nature and stage of an innovation, priority questions to support innovation development and decision making. Developmental evaluation processes require asking evaluative questions and gathering information to provide feedback, make developmental decisions and support necessary corrections throughout the process.

The main function of the evaluator, who is positioned as a member of the evaluation team, is to enlighten team discussions by using evaluator questions, data and logic, and to facilitate data-based evaluation and decision making. It contributes to innovators by taking on observer, questioning and facilitating roles. The core competencies of the assessor in developmental evaluation are the same as any evaluation based on professional standards and guiding principles. To these basic skills in developmental evaluation, direct interaction of the evaluator with primary intended users was added. As a result, it is thought that the evaluator should have high level thinking, research and communication skills as well as professional knowledge and competencies.

As a result of the study, if the developmental evaluation is appropriate for the purpose, situation and context, it can be an approach that can be used in today's conditions and in every field; it can be used in the creation of innovative initiatives in complex situations regarding factors affecting the quality of the education system such as educational programs, administrative structure, physical conditions; it is thought to be one of the evaluation approaches that can serve to achieve the desired development and it is recommended to be used in our country, where efforts to create change, development and innovation are observed to overcome the quality problem in education.

Gelişimsel Değerlendirme Yaklaşımına Genel Bir Bakış

Hamide YAVUZARSLAN¹, Cevat EKER²

Başvuru Tarihi: 26 Eylül 2020, **Kabul Tarihi:** 24 Ekim 2020

ÖZET

Günümüzün karmaşık ve dinamik koşulları, toplumları her alanda sürekli gelişimi sağlayacak yenilikçi girişimler oluşturmaya zorlamaktadır. Bu koşullar altında değerlendirme, yenilikçi girişimleri gerçekleştirmeyi amaçlayan her disiplin, alan, meslek ve sektöre hizmet edebilecek oldukça önemli bir aktördür. Eğitim alanında da bu tür girişimlerin etkililiğini belirlemek ve gelişmesini sağlamak için değerlendirme gereklidir. Son yıllarda, değerlendirme alanına egemen olan biçimlendirici özetleyici değerlendirme ayırımına alternatif olarak gelişimsel değerlendirme yaklaşımının ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmanın amacı, gelişimsel değerlendirmenin doğası, amacı, ilkeleri ve uygulanmasına yönelik kuramsal bir bakış açısı sunmaktır. Bu araştırma, derleme tipi bir araştırmadır. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, gelişimsel değerlendirmenin amaca, duruma ve bağlama uygun olması durumunda günümüz koşullarında ve her alanda kullanılabilir bir yaklaşım olabileceği; eğitim-öğretim programları, idari yapılanma, fiziki koşullar gibi eğitim sisteminin niteliğini etkileyen faktörlere yönelik karmaşık durumlarda yenilikçi girişimlerin oluşturulmasında kullanılabilirliği; eğitimde nitelik sorununu aşmaya yönelik bir değişim, gelişim ve yenilik yaratma çabalarının görüldüğü ülkemizde, istenen gelişimi sağlamaya hizmet edebilecek değerlendirme yaklaşımlarından biri olabileceği düşünülmekte ve kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelişimsel Değerlendirme, Değerlendirme.

1. Giriş

Değerlendirme, birçok model, yaklaşım, yöntem ve amaca sahip olan bir alandır (Patton, 2011, 23). Değerlendirme, değerlendirilmekte olanın değeri, önemi, güvenilirliği ve faydası hakkında yargıda bulunmayı içerir (Patton, 2018, 3). Bir şeyin kabul edilmesi, değiştirilmesi veya reddedilmesine yönelik karara varılmasını sağlayan verilerin toplaması için gerçekleştirilen bir süreç veya süreçler bütünüdür (Ornstein & Hunkins, 1998, 320). Bir programın, ürünün, kişinin, politikanın, önerinin veya planın durumu, değeri, önemi veya kalitesi hakkında sonuçlar elde etmeye yönelik kanıtları toplamak ve sentezlemek için uygulanan bir araştırma sürecidir (Fournier, 2005; Akt. Mertens, 2014, 98). En geniş tanımıyla, karar vermede yardımcı olacak bilgilerin sistematik olarak toplanmasıdır. Değerlendirmeler, ticari ürünler, sanat eserleri, insan hizmetleri, bireyler, tesisler ve araç-gereç hakkında çeşitli kararlar vermek için yapılabilir (Gredler, 1996, 3). Yargılama ve karar verme, insanların yaptığı her şeyde bulunduğundan değerlendirme, hükümet, işletmeler ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar da dâhil olmak üzere her disiplin, alan, meslek ve sektör için önemlidir (American Evaluation Association [AEA], 2014).

Değerlendirme alanlarından biri olan program değerlendirme, insan hizmetlerinden herhangi biri hakkında sistematik bilgi sağlar. Bu hizmetler, sanayi ve iş dünyasında atölye çalışmaları, seminerler ve diğer eğitimler; eğitimde politikalar, programlar ve ürünler; adalet alanındaki ceza yargılama programları ve hizmetler; hastaneler, bakım evleri ve ruh sağlığı merkezleri tarafından sağlanan sağlık hizmetleri olabilir (Gredler, 1996, 4). Eğitimde program değerlendirme, belirli bir program, politika veya diğer müdahalelerle ilgilenen karar vericilere ve / veya gruplara bilgi sağlamak için tasarlanmış sistematik bir araştırmadır (Gredler, 1996, 15). En basit şekliyle bir eğitim sisteminin belirli bir yönünü iyileştirmek için bir programın değeri veya faydasına yönelik karar vermede gerçekleştirilen faaliyetlerdir (Worthen, 1990, 42). Ayrıca "sistematik veri toplama ve analizini esas alan bilimsel araştırma süreçleri kullanılarak geliştirilmiş olan bir programın doğruluğu, gerçekliği, yeterliliği, uygunluğu, verimliliği, etkililiği, yararlılığı, başarısı ve yürütülebilirliği vb. herhangi bir özelliği hakkında karar verme süreci" olarak da tanımlanmaktadır (Uşun, 2012, 10). Bir programın etkililiğine yönelik karar verme sürecidir (Demirel, 2015, 172). Değerlendirme, bir programa uygulandığında tasarlanan, geliştirilen ve uygulanan programın istenen sonuçlara ulaşip ulaşmadığını keşfetmeye odaklanır. Değerlendirme, uygulamadan önce programın güçlü ve zayıf yönlerini belirlemeye, uygulamadan sonra ise programın etkililiğini belirlemeye yarar (Ornstein & Hunkins, 1998, 320). Sonuç olarak, eğitim sisteminin niteliğini etkileyen politikaların,

¹ Doktora Öğrencisi, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, hamideyavuzarslan@gmail.com

² Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, cevateker@gmail.com

geliştirilen programların ve her türlü girişimin, değeri, önemi, faydası ve güvenilirliği hakkında yargıda bulunabilmek için değerlendirme bir gereklilik ve ihtiyaçtır.

Değerlendirme, amaca bağlı olarak biçimlendirici ya da özetleyici olabilir. Bir değerlendirmenin öncelikli amacı, bir programı iyileştirmek için bilgi sağlamak ise biçimlendirici değerlendirme; bir programın kabulü, devamı veya yaygınlaştırılması hakkında karar vermek veya karar vermeye yardımcı olmak için bilgi sağlamak ise özetleyici değerlendirmedir (Fitzpatrick, Sanders & Worthen 2004, 16-17). Biçimlendirici değerlendirmeler, modeli iyileştirir. Özetleyici değerlendirmeler ise istenen sonuçları üretip üretmediğini belirlemek için modeli test eder ve gözlemlenen sonuçların programla ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceğini değerlendirir (Patton, 2011, 38). Bu bakış açısına göre tek gerçek değerlendirme, özetleyici düzeyde temel bir değer yargısıdır. Oysa değerlendirme alanı bu yargı odaklı tanımın izin verdiği kadar çok daha geniş ve zengindir (Patton, 1996, 32). Patton (1994), alternatif bir yaklaşım olarak gelişimsel değerlendirmeyi önermiştir. Patton'a (2011, 1) göre karmaşık koşullar altında yapılan değerlendirmelerin sınırları keşfedilmemiştir. Gelişimsel değerlendirme, bu sınırları araştırmaktadır.

1.1. Amaç

Bu araştırmanın amacı, gelişimsel değerlendirmenin doğası, amacı, ilkeleri ve uygulanmasına yönelik kuramsal bir bakış açısı sunmaktır.

2. Yöntem

Bu araştırma derleme tipi bir araştırmadır. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, var olan kayıt ve belgelerin toplanarak incelenmesine dayalıdır. Derleme çalışmaları, literatürde var olan bilgi birikiminin özet ve sentezini içeren bir yapıda yeniden oluşturulması süreçlerini kapsar. Derleme çalışmalarındaki amaç, başka araştırmacıların fikirleri, görüşleri ve yaklaşımlarının özetlenmesi ve bir sentez oluşturulmasıdır (Herdman, 2006).

3. Gelişimsel Değerlendirme

Gelişimsel değerlendirme, program, proje, ürün, personel veya örgütsel gelişimi destekleyen değerlendirme süreçleri ve faaliyetleridir (Patton, 1994, 317). Karmaşık ortamlarda ortaya çıkan durumlara ve dinamik gerçeklere uyum sağlamak için yenilik gelişimini destekler (Patton, 2011, 1). Yenilik, inatçı sorunlara yeni yaklaşımlar yaratmayı, değişen koşullara göre programı sürekli olarak uyarlamayı, etkili koşulları yeni bağlamlara uyarlamayı, sistem değişikliğini ve kriz durumlarında müdahaleleri hızlı şekilde uyarlamayı içeren geniş bir çerçevedir (Patton, 2016c, 4). Yenilikler, yeni projeler, programlar, ürünler, örgütsel değişiklikler, politika reformları ve sistem müdahaleleri şeklinde olabilir. Ancak karmaşık bir sistemde, merkezi bir kontrolün olmadığı çok sayıda etkileşimli, birbirine bağlı öge bulunur ve bu ortamlarda, sosyal müdahaleler ve yeniliklere yönelik sorunları çözmek için yapılması gerekenler belli değildir. Ayrıca kilit paydaşlar arasında nasıl ilerleneceği konusunda anlaşmazlıklar yaşanabilir. Bilgi edinmede sistemsiz düşünmeyi kullanan, karmaşık ve doğrusal olmayan dinamiklere duyarlı olan gelişimsel değerlendirme, sosyal yeniliği ve uyarlanabilir yönetimi destekleyen bir yaklaşımdır (Patton, 2011, 1).

Gelişimsel değerlendirme, değerlendiriciler ile yenilikçi girişim ve gelişimle uğraşan kişiler arasındaki uzun süreli ortaklık ilişkilerini ifade eder. Gelişimsel değerlendirme süreçleri, ortaya çıkan yol boyunca değerlendirici sorular sormayı ve geri bildirim sağlamak, gelişimsel kararlar almak ve gerekli düzeltmeleri desteklemek için bilgi toplamayı içerir (Patton, 2006, 28-30). Bu süreçte değerlendirici, devam eden sürekli iyileştirme, uyarlama ve kasıtlı değişim sürecinde yeni yaklaşımları kavramsallaştırma, tasarlama ve test etmede görevli olan ekibin bir parçasıdır. Değerlendiricinin ekipteki temel işlevi, değerlendirici soruları, verileri ve mantığı kullanarak ekip tartışmalarını aydınlatmak ve gelişimsel süreçte veriye dayalı değerlendirmeleri ve karar almayı kolaylaştırmaktır (Patton, 1994, 317). Gözlemci, sorgulayıcı ve kolaylaştırıcı roller üstlenerek yenilikçilere katkıda bulunur (Gamble, 2008, 30). Gelişimsel değerlendirmede değerlendiricinin temel yeterlilikleri, mesleki standartlara ve yol gösterici ilkelere dayanan herhangi bir değerlendirme ile aynıdır. Gelişimsel değerlendirmede bu temel becerilere,

değerlendiricinin birincil hedef kullanıcılarla (sosyal yenilikçiler, finanse edenler ve uygulama personeli) doğrudan etkileşimi eklenmiştir (Patton, 2016a, 14).

3.1. Gelişimsel değerlendirmenin temel ilkeleri

Bu Gelişimsel değerlendirme ilkelerinin, bulguların tasarımından kullanımına, süreçlerden ve sonuçlara kadar açıkça ve bağlamsal olarak ortaya konması gerekmektedir. Bu temel ilkeler, gelişimsel bir değerlendirmeye dâhil edilmesi gerekenler konusunda duyarlılaştırıcıdır ve yaklaşımın bütünlüğünün incelenmesine rehberlik edecektir (Patton, 2016c, 5). Gelişimsel değerlendirmenin, "gelişimsel amaç, değerlendirme titizliği, kullanım odağı, yenilik odağı, karmaşıklık perspektifi, sistemsel düşünme, birlikte oluşturma ve zamanında geri bildirim" olmak üzere sekiz temel ilkesi bulunmaktadır.

1. Gelişimsel amaç ilkesi: Gelişimin doğasını, yapılarını ve bu yapılara yönelik uygulamaları ve sonuçları belirleyerek neyin geliştirildiğini aydınlatmak, bilgilendirmek ve desteklemektir. Gelişimin doğası ve yapıları yenilik, uyarılma ve sistem değişikliğidir. Bu ilke, yeniliğin gelişimini desteklemek için gelişimsel değerlendirmenin amacına dikkat edilmesini sağlamaktadır (Patton, 2016b, 291). Gelişimsel değerlendirmede amaç, gelişim ile ilgilidir ve geliştirilen de bir çeşit yeniliktir. Gelişimsel değerlendirme, neyin nasıl geliştirildiğini yani yenilikçi ve uyarlanabilir süreçlerin doğası ve sonuçlarını takip eder. Bu sebeple gelişimsel değerlendirmede yenilik geliştikçe değerlendirme de geliştirilmelidir. Gelişimsel bir değerlendirmenin tasarımı ve uygulaması, yenilikçi süreç ortaya çıktıkça ve bu süreçlere uyarlandıkça ortaya çıkar ve uyarlanabilir. Gelişimsel değerlendirme, kısa tasarım döngüleri, veri toplama, geri bildirim, değerlendirici sentez ve derinlemesine düşünme ile nitelendirilir (Patton, 2016b, 293).

2. Değerlendirme titizliği ilkesi: Derinlemesine araştırma yapmak için değerlendirme soruları sormak, değerlendirici düşünmek, varsayımları sorgulamak, değerlendirme mantığını uygulamak, uygun yöntemleri kullanmak ve ampirik temele bağlı kalmaktır (Patton, 2016b, 296). Gelişimsel değerlendirme, herhangi bir değerlendirme süreci kadar titizdir. Tüm değerlendirmeler gibi, kanıta dayalıdır (Gamble, 2008, 22).

Gelişimsel değerlendirmede veriler, geliştirilmekte olanın etkilerini anlamak için toplanır ve yorumlanır. Nitelikli bir değerlendirme, veri tabanlıdır. Veri olmadan gelişimsel ya da başka türlü bir değerlendirme yapılamaz (Patton, 2016b, 296). Çünkü veri toplama yenilik sürecini tamamlamak, tekrarlanabilir hale getirmek ve yansıtıcı kapasiteyi güçlendirmek, yaratıcılığı teşvik etmek veya söz konusu yenilikte yapılan kasıtlı değişiklikler hakkında bilgi edinmek için titiz bir araç sağlar (Gamble, 2008, 31). Sonuç olarak gelişimsel değerlendirmenin güvenilirliği ve faydası, titiz değerlendirme düşüncesine ve duruma uygun titiz değerlendirme yöntemlerine bağlıdır (Patton, 2016b, 298).

Gelişimsel değerlendirmenin gelişimsel amaç ve değerlendirme titizliği ilkeleri arasında önemli bir ilişki vardır. Gelişimsel amaç ve değerlendirme titizliği ilkesi, isimlendirmedeki iki kelimeyi (gelişimsel, değerlendirme) açıklayan ve birbirine bağlayan bir temel oluşturur. Gelişimsel değerlendirmenin gelişimsel amaç ilkesi, değerlendirmeye odaklanmayı sağlar. Değerlendirme titizliği ilkesi ise yenilik, uyarılma ve sistem değişikliğini destekleyerek değerlendirmenin faydasını ve güvenilirliğini sağlar (Patton, 2016b, 298-299).

3. Kullanım odağı ilkesi: Faydalı ve gerçek kullanımı sağlamak için değerlendirme sürecini kolaylaştırıp hedeflenen kullanıcıların sürecin başından sonuna kadar kullanım amacına odaklanmasını sağlamaktır (Patton, 2016b, 299).

Kullanım odaklı değerlendirme (Patton, 1978), değerlendirmelerin faydaları ve kullanımına göre yargılanması gerekliliğine dayanır. Değerlendiriciler, değerlendirme sürecini kolaylaştırmalı ve yapılan her şeyin nasıl kullanılacağını dikkatli bir şekilde hesaplayarak değerlendirmeyi tasarlamalıdır. İnsanların gerçek yaşamda değerlendirme bulgularını nasıl uyguladıkları ve değerlendirme sürecini nasıl deneyimlediklerine dikkat edilmelidir. Bu sebeple kullanım odaklı değerlendirmenin odak noktası, hedef kullanıcıların amaçladıkları kullanımdır (Patton, 2015, 458). Kullanım odaklı değerlendirmelerde değerlendirici, değerlendirmeyi birincil kullanıcılardan ayrı olarak tasarlamaz (Patton, 2012, 366). Kullanım odaklı değerlendirme, değerlendirme sorularına öncelik verme, uygun yöntemleri belirleme, değerlendirme bulgularını ve önerileri uygulama sorumluluğuna sahip tanımlanmış birincil hedef kullanıcılarla çalışarak aslında değerleri değerlendirmeyi kimin çerçevesinde yapılacağı sorusuna cevap verir (Patton, 2015, 458).

Gelişimsel değerlendirme, kullanım odaklı değerlendirmenin özel bir türüdür. Gelişimsel değerlendirmede birincil hedef kullanıcılar, sosyal yenilikçiler, program personeli, topluluk üyeleri, liderler ve sosyal yenilikleri finanse edenler ve geliştirilen her şeyden faydalanması beklenen kişiler de dâhil olmak üzere büyük değişiklikler yaratmak için çalışan diğer kişilerdir (Patton, 2011, 315). Amaçlanan kullanım ise yeniliğin uyarlanması ve geliştirilmesini desteklemektir. Bu kullanım, gelişimsel değerlendirmenin gelişimsel amaç ilkesidir ve bunu gerçekleştirmek, değerlendirme titizliği ilkesine bağlıdır. Gelişimsel değerlendirmenin geribildirim ve bulguları, sosyal yenilikçiler ve değişim temsilcileri tarafından yenilikçi stratejileri ve kararları aydınlatmak ve uyarlamak için kullanılır. Ayrıca sosyal yeniliği finanse edenler, yatırım kararlarına yönelik bilgi edinmek ve hesap verebilirlik beklentilerini ve taleplerini karşılamak için gelişimsel değerlendirme bulgularını kullanır. Bunlar gelişimsel değerlendirmede hedef kullanıcıların amaçladıkları kullanımlardır. Kullanım odağı ilkesi, gelişimsel değerlendiricilere, farklı sosyal yenilikçilerin belirli stillerini, yaklaşımlarını ve taahhütlerini bilmesi, anlaması, çalışabilmesi ve uyarlanması açısından rehberlik eder (Patton, 2016b, 299-301).

4. Yenilik odağı ilkesi: Değişim süreçlerinin ve değerlendirilen sonuçların gelişimsel değerlendirmenin odağı olan yenilik ve uyarlamayı nasıl ele aldığını açıklamaktır (Patton, 2016b, 301). Yenilik, genellikle önceki sınırları aşmakla ilgilidir ve bunun için keşif ve gelişmeyi sağlayacak şekilde yenilik sürecinin desteklenmesi gerekmektedir (Gamble, 2008, 15). Yenilik süreci, sosyal yenilikçilerin bir şeyleri nasıl değiştirdikleri ile ilgilidir. Gelişimsel değerlendirme, yeniliğin süreç ve sonuçlarını (ürünleri) belgelendirir, yorumlar ve geri bildirim sağlar. Gelişimsel değerlendirme, belgeleme ve veri toplamanın bir bölümü, belirli bir bağlamda ve sosyal yenilikçiler arasında yeniliğin ne anlama geldiğini bulmayı içermektedir. Neler olduğunu yorumlamak ve neyin işe yarayıp neyin işe yaramadığını yargılamak ve böylece sosyal yenilikçilerin uyum sağlamasına, öğrenmesine ve ilerlemelerine yardımcı olmak için birlikte çalışmak gereklidir. Değişim için yeterli olduğu düşünülen yenilik veya buluş gibi tek bir müdahaleye yönelik önemli uyarlamalar, gelişimsel değerlendirmedeki gözlem ve geri bildirimler ile "sürekli uyarlanabilir yeniliğe" dönüşebilir (Patton, 2016b, 302-304).

5. Karmaşıklık perspektifi ilkesi: Gelişimi karmaşıklık penceresinden anlamak ve yorumlamak ve değerlendirmeyi buna göre yapmaktır. Ele alınan problemleri anlamak; yenilik, uyarlama ve sistem değişikliği stratejilerine rehberlik etmek; nelerin geliştirildiğini yorumlamak; değerlendirme tasarımını gerektiği gibi uyarlamak; ortaya çıkan bulguları analiz etmek için karmaşıklık öncüllerini ve dinamiklerini kullanmaktır (Patton, 2016b, 304).

Karmaşıklık içeren bir politikanın veya program değerlendirme yaklaşımının temel özellikleri ile ilgili olarak değerlendirmenin amacı, değerlendirme sorunlarının nasıl tanımlandığı ve karmaşıklık teorisi ile ilgili kavramlardan hangileriyle ilgili olduğu hususlarına dikkat edilmesi ve genel değerlendirme ilkeleri de göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmektedir (Walton 2014, 119-120).

Patton'a (2011, 7) göre karmaşıklık, yenilik ve değerlendirme ile ilgili çeşitli konuları bir araya getiren geniş bir yapıdır. Gelişimsel değerlendirme, karmaşıklık kavramlarından "doğrusal olmama, ortaya çıkma, uyarlama, belirsizlik, dinamik sistemler ve birlikte evrimleşme" ile ilişkilidir.

6. Sistemsel düşünme ilkesi: Yeniliğin geliştirildiği ve değerlendirildiği sosyal sistemin ve bağlamın karşılıklı ilişkilerine, perspektiflerine, sınırlarına ve diğer tüm önemli yönlerine dikkat ederek sistematik olarak düşündürmektir (Patton 2016b, 306).

Sistemsel düşünme, gelişimsel değerlendirme için temel bir özelliktir. İlişkilerin anlaşılması, birden fazla bakış açısıyla ilgilenilmesi ve uç seçimlerin pratik ve etik sonuçları üzerinde derinlemesine düşünülmesi anlamına gelmektedir (Patton, 2016a, 8). Karmaşık durumları değerlendirmek için oldukça yararlıdır. Örneğin, nedenler ve etkiler arasındaki karmaşık veya doğrusal olmayan ilişkileri görselleştirmede; bakış açılarındaki farklılıkları analiz etme veya bunların üstesinden gelmede; müdahale ve bağlam arasındaki bağımlılıkları yakalamada veya bu sınırların sonuçları üzerinde düşünmede kullanılabilir. Ayrıca sistemsel düşünme, karmaşık (ve kaotik) durumlar için bir ön koşuldur, çünkü değişkenler veya aktörler arasındaki ilgili yapıları belirlemek için gereklidir (Hummelbrunner, 2011, 399). Sistemsel düşünme, insanların deneyim, etkileşim ve gelişim çabalarının kalıcı sorunlarını üstlenir ve yeni bilgiler sunar (Patton, 2011, 122). Yenilikçi süreçler ve müdahaleler ortaya çıktıkça, çok boyutlu etkiler, karşılıklı ilişkiler ve etkileşimleri kavramsallaştırmak için bir araç sağlar. Bu da, sosyal yenilikçilerin ve değerlendiricilerin birlikte düşünerek, sistem değişikliklerinin olup olmadığı, nasıl, ne

kadar ve hangi şekillerde meydana geldiği konusundaki anlayışlarını derinleştirmelerine yardımcı olur (Patton, 2016b, 306).

Sistemsel düşünme, gelişimsel değerlendirmede çerçeve oluşturma, tasarlama ve sonuç çıkarma için gereklidir. Gelişimsel değerlendiricilerin, sistemsel fikirlerini bir değerlendirmeye etkili bir şekilde dâhil edebilmesi ve bulguları, uygun ve ilgili sistemlere duyarlı olacak şekilde yorumlayabilmesi için sistemsel düşünme ve sistem tabanlı sorgulama konusunda yetkin olmaları gerekmektedir (Patton, 2011, 122). Gelişimsel değerlendirme, değerlendiriciyi yenilik geliştirme dinamiklerine yönlendirmek ve alıştırmak için karmaşıklık kavramlarını ve sistemsel düşünmeyi bir araya getirir. Karmaşıklık kavramları ve sistemsel düşünme, yenilikçi durumları ve dinamikleri anlamlandıracak güçlü bir bakış açısı sağlar (Patton, 2016b, 306).

7. Birlikte oluşturma ilkesi: Yenilik ve değerlendirmeyi birlikte geliştirmektir. Böylelikle gelişimsel değerlendirme, değişim sürecinin bir parçası haline gelmektedir (Patton, 2016b, 306). Birlikte oluşturma süreci, sosyal yeniliği birlikte kavramsallaştırmayı; araştırma soruları oluşturmamayı; nelerin gözlemleneceği ve izleneceğine yönelik öncelikleri belirlemeyi; hangi verilerin nasıl toplanacağını bulmayı; bulguları birlikte yorumlamayı; bir sonraki adımların sonuçlarını ve özellikle değişen koşullar, yeni öğrenmeler ve ortaya çıkan her şeyin uyarlanmasına yönelik birlikte sonuçlar çıkarmayı içerir (Patton, 2011, 305).

Birlikte oluşturma ilkesinin bir yenilik, program veya program girişimi üzerindeki etkileri, gelişimsel değerlendirmede değerlendirilenin süreç kullanımı olarak kabul edildiğini göstermektedir (Patton, 2011, 145). Süreç kullanımı, bir değerlendirmeye katılımdan kaynaklanan tutum, düşünce ve davranıştaki değişiklikleri ifade eder. Değerlendirmeye katılımdan elde edilen bireysel öğrenmelerin yanı sıra program işleyişi ve örgüt kültürü üzerindeki etkilerini de içerir (Patton, 2007, 99). İşbirliği ve birlikte oluşturma süreçlerine göre yapılan değişiklikler, süreç kullanımını oluşturmaktadır. Sosyal yenilikçilerin gelişimsel değerlendiriciden karmaşıklığa dayalı bir değişim teorisini nasıl kullanacağını öğrenmesi süreç kullanımına bir örnektir (Patton, 2016b, 307).

Gelişimsel değerlendirici, sosyal yenilikçilerle karşılıklı güvene dayalı bir ilişki kurmalıdır. Sürekli bir uyarılma, kasıtlı değişim ve gelişim sürecinde yeni yaklaşımları kavramsallaştırmak, tasarlamak ve test etmek için sosyal yenilikçilerle işbirliği içinde çalışır. Gelişimsel değerlendirme, yenilik, gelişim, uyarılma ve değerlendirme dinamiklerini ayarlamak ve uyumlu hale getirmek için sosyal yenilikçileri, finansörleri, destekçileri ve diğer temel paydaşları dâhil ettiğinden etkileşime dayalıdır (Patton, 2016b, 307).

8. Zamanında geri bildirim ilkesi: Gelişimsel değerlendirmede geribildirim, yalnızca önceden belirlenmiş zamanlarda (üç aylık, ara sınav, proje sonu gibi) yapılmaz. Sürekli uyarılmayı sağlamak için ihtiyaçlar, bulgular ve öngörüler ortaya çıktıkça yapılması gerekir. İşlerin hızla değiştiği, dikkat sürelerinin kısa olduğu, fırsat kapılarının hızla açılıp kapandığı ve bilginin sürekli olarak birden çok yönden aktığı bir dünyada yaşanması, zamanlamanın önemini arttırır. Zamanlama, özellikle karmaşık ortamlarda, kısa bir raf ömrüne sahiptir. Alakalı ve anlamlı olan şey, hızla değişebilir. Bulguları taze ve kullanışlı tutmak hız gerektirir. Hızlı çalışma kapasitesi, gelişimsel değerlendirmede önemli bir beceridir. Zamanında karar verme, uyarılma ve yoldaki finansman ve strateji kararlarının desteklenmesi açısından hızlı olunmalıdır. Ancak gelişimsel değerlendirmede hızın durumsal olduğu da bilinmelidir. Çünkü gelişmeler bazen yavaş yavaş gerçekleşir ve bu durum da gelişimsel değerlendirilenin yavaşlamasına sebep olur. Gelişimsel değerlendirmede hedef kullanıcıların amaçladıkları kullanımları bilgilendirmek ve desteklemek için zamanlamanın yapılması ve geribildirim düzenlenmesi gerekir. (Patton, 2016b, 308). Böylelikle gelişimsel değerlendirme, beklentileri izleyebilir, istenmeyenleri ortaya koyabilir ve kararları şekillendirebilir (Gamble, 2008, 34).

Patton'un gelişimsel değerlendirmeyi yönlendiren sekiz temel prensibi, bu yaklaşımın programlara faydasını ortaya koymaktadır. İlk olarak, değerlendirme, sistem değişikliği, yenilik ve uyarılma yoluyla bir programın geliştirilmesine odaklanmaktadır (gelişimsel amaç ilkesi). Daha sonra uygun bir titizlik ile değerlendirme sorularını veri toplama, analiz etme ve programa geri bildirim sağlamak için uygun yöntemlerle eşleştirir (değerlendirme titizliği ilkesi). Değerlendirilenin, program geliştiriciler tarafından kullanılması amaçlanır (kullanım odağı ilkesi). Sosyal yeniliğe bağlılık bu süreçte esastır (yenilik ilkesi). Bulguları ve geri bildirimleri bilgilendirmek için uygun bir karmaşıklık perspektifi uygulanır (karmaşıklık perspektifi ilkesi). Değerlendiriciler, sistem düşüncesini kullanır (sistemsel düşünme ilkesi). Program, işbirlikçi katılım yoluyla personel ve değerlendiriciler tarafından birlikte oluşturulur (birlikte oluşturma

ilkesi). Son olarak, yeniliği desteklemek ve bilgilendirmek amacıyla zamanında geri bildirim vermek, program geliştirmeyi destekler (zamanında geri bildirim ilkesi) (Lawrence, Rallis, Davis & Harrington, 2018, 72).

3.2. Gelişimsel değerlendirme amacı ve kullanımı

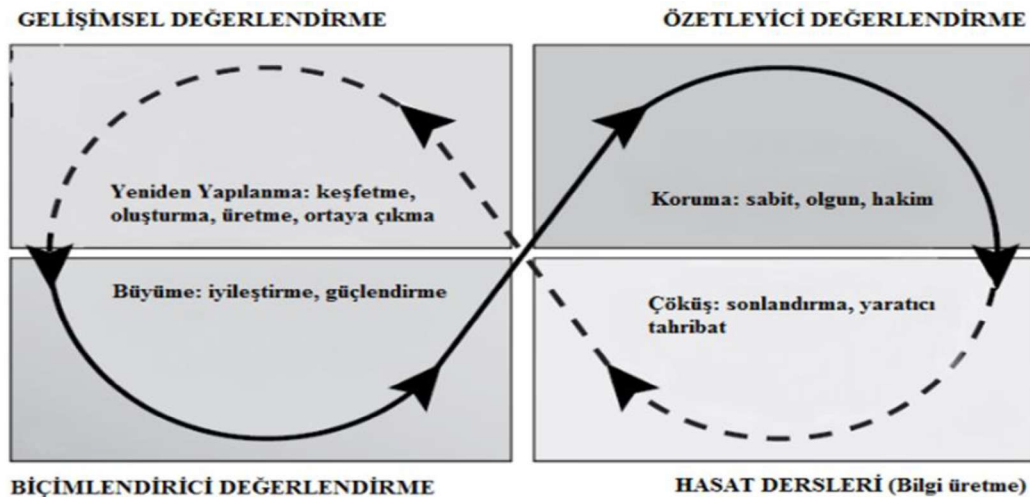
Patton (2011), gelişimsel değerlendirme çerçevesinin uygun olabileceği beş farklı gelişimsel amaç ve durum belirlemiştir.

1. Sürekli gelişim: Bir projenin, programın, stratejinin, politikanın veya diğer yenilikçi müdahalelerin, karmaşık dinamik sistemlerdeki yeni koşullara uyarlanmasıdır. Burada gelişimsel değerlendirme kullanımı, sosyal yenilikçilere karmaşıklığı oluşturan dinamiklerle karşılaştıklarında müdahalelerinin sürekli uyarlanması konusunda yardımcı olmaya ve desteklemeye yöneliktir. Gelişimsel değerlendirme, bu tür sürekli gelişim ve uyarlamayı destekler. Gelişimsel değerlendirmede yenilikçiler ve program geliştiriciler, sabit bir duruma veya sabit bir modele ulaşmayı beklemezler. Sürekli değişen dünyaya uyarlanabilen sürekli gelişime açık bir anlayış hâkimdir (Patton, 2011, 194-195).

2. Etkili genel ilkeleri yeni bir bağlama uyarlama: Bir ortamda etkili olan genel ilkelerin alınarak farklı ortamdaki yeni bir bağlama fikir ve yenilik olarak uyarlanmasıdır. Gelişimsel değerlendirme bu amaca yönelik kullanımı, başka bir yerde etkili olan ilke ve etkililik yapılarını tanımlamak ve daha sonra onları yeni bir ortama getirerek bu ortamdaki bağlama uyarlamaya yönelik olabilir. Bu kullanım, ya bu yeni ortama uygun olacak şekilde uyarlanmış kararlı bir modele ya da koşullar değiştiğinde sürekli uyarlama yapmaya yol açabilir (Patton, 2011, 194-195).

3. Hızlı yanıt geliştirme: Hızlı yanıt geliştirme, doğal bir felaket ya da finansal erime gibi ani büyük bir değişim ya da kriz karşısında hızlı bir tepki geliştirmek, gerçek zamanlı çözümleri araştırmak ve ihtiyaç duyanlar için yenilikçi ve yardımcı müdahaleler üretmektir. Gelişimsel değerlendirme buradaki kullanımı ve amacı, ölçeklenebilirlik konusunda endişe duymadan yaşanan krize belirli bir bağlamda yanıt verebilmek için yeniliği desteklemektir. Doğal afetler, isyan, salgın tehditleri, ekonomik veya politik kriz gibi hızlı değişim dönemlerinde, insani yardım kuruluşları, krize müdahale eden kişiler ve sosyal yenilikçiler, ölçeklenebilirlik göz önünde bulundurulmadan ve geniş bir etki yaratma fikri olmadan buldukları ortamlara yönelik yeni olasılıkları araştırmak istemektedir. Başarılı olduklarında değişebilirler ve vizyonları genişleyebilir. Ancak gelişimsel değerlendirme, böylesine geniş bir etki ortaya çıkmadan önce veya ortaya çıkıp çıkmadığına bakmaksızın krize müdahaleyi, araştırmayı ve yeniliği destekleyebilir (Patton, 2011, 194-195).

4. Ön biçimlendirici gelişim: Potansiyel olarak ölçeklenebilir bir yeniliğin, biçimlendirici ve özetleyici değerlendirmeye hazır hale geldiği noktaya kadar ön biçimlendirici olarak geliştirilmesidir. Ön biçimlendirici gelişimsel değerlendirme, "uyarlanabilir döngü" (Şekil 1) çerçevesinde kavramsallaştırılmış ve potansiyel olarak ölçeklenebilir bir müdahaleyi, potansiyel bir modele dönüştürmek için keşif aşamasında ortaya çıkan fikirler ve öngörülü beklentilerle çalışır (Patton, 2011, 306). Uyarlanabilir döngü ve değerlendirme ilişkisi Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Uyarlanabilir Döngü ve Değerlendirme (Patton, 2011, 207).

Şekil 1'deki döngünün her bir aşamasında farklı bir değerlendirme amacının olduğu görülmektedir. Biçimlendirici değerlendirme büyüme aşamasını, özetleyici değerlendirme koruma aşamasını, gelişimsel değerlendirme yeniden yapılanma/keşif aşamasını desteklemektedir. Biçimlendirici değerlendirme, programları ve yenilikleri iyileştirme, geliştirme ve sabit, standart ve özetleyici değerlendirmeye hazır hale getirme yollarına odaklanır. Bir modelde ince ayarlamalar yaparak yeniliğin büyüme aşamasını destekler. Özetleyici değerlendirmeler, genel etkililiği, değeri ve önemini yargılar ve yenilikleri sürdürme veya sonlandırma konusunda kararlar vermede önemlidir. Bu nedenle finansörler tarafından sıklıkla talep edilmektedir. Olumlu bir özetleyici değerlendirme, bir müdahalenin veya yeniliğin gösterime yani ölçeklendirmeye hazır olduğu anlamına gelir. Özetleyici olarak onaylanan programlar ve yenilikler aranır, desteklenir ve saygı görür (Patton, 2011, 207-208). Çöküş aşamasında kaynaklardan toplanan dersler, yeniden yapılanma aşamasında yeni fikir ve deneylerin temelini oluşturabilir. Gelişimsel değerlendirme özellikle yeniden yapılanma aşamasında faydalıdır. Bu, sosyal yenilikçilerin yeni fikirleri denedikleri, deney yaptıkları ve yaparak öğrendikleri zamandır (Patton, 2011, 206). Keşif aşamasında fikirler geliştirilemiyorsa gerçekten yenilikçi bir şeyin doğması zordur (Gamble, 2008, 17). Çöküş aşamasında, çıkarılan dersler, yeniden yapılanma aşamasında yeni fikir ve deneylerin temelini oluşturabilir (Patton, 2011, 208).

5. Sistem değişikliği: Gelişimsel değerlendirme, sistemlerdeki değişikliğin nasıl ortaya çıktığı ve ortaya çıkan kırılma noktalarına yönelik kanıtların ve/veya ilkelerin, daha geniş bir etkiye sahip olması açısından paylaşılması ve yaygınlaştırılması için bir yeniliğin ölçeklendirildiği şekliyle nasıl değiştirileceği veya değiştirilmesi gerekebileceğine yönelik geri bildirim sağlar (Patton, 2011, 306).

3.3. Gelişimsel değerlendirmenin uygulanması

Gelişimsel değerlendirme, uyarılma ve bağlama dayalı bir yaklaşımdır. Bu nedenle bağlı olduğu belirli bir metodoloji yoktur. Ayrıca gelişimsel değerlendirme, herhangi bir özel değerlendirme yöntemini, tasarımını, aracını veya araştırma çerçevesini önermez (Patton, 2016a, 10). Yöntem, ihtiyaç ve bağlama göre belirlenir ve örgütsel gelişim, geleneksel değerlendirme, araştırma ve topluluk gelişimi de dâhil olmak üzere, herhangi bir disiplinden alınabilir (Dozois, Langlois & Blanchet-Cohen, 2010, 26). Değerlendiricilerin kullanabileceği görüşme, odak grupları, anketler, e-posta soruları, gözlem, grup analizi ve yorumlaması gibi çok çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemler, diğer değerlendirme yaklaşımlarında da kullanılabilir. Gelişimsel değerlendirmeyi diğer değerlendirmelerden ayıran fark, değerlendirmenin gelişim sürecine eşlik etmesidir. Böylece sorgulama ve öğrenme, eylemle eş zamanlı olarak gerçekleşir (Gamble, 2008, 30).

Patton (2016a, 14), gelişimsel değerlendirmenin uygulanabileceği durumları şu şekilde açıklamıştır:

- Oldukça yeni ve değişken durumlar,
- Değişkenlerin ve faktörlerin birbirine bağlı ve doğrusal olmadığı planlanması veya öngörülmesi zor durumlar,
- Mevcut sorunlara, yeni sorunlara bilinen çözümlerin cevap veremediği ve / veya ileriye yönelik belirli bir yolun bulunmadığı durumlar,
- İleriye yönelik birden fazla yolun mümkün olduğu ve bu nedenle yenilik ve keşfe ihtiyaç duyulan durumlar,
- Farklı kuruluş, sistem ve / veya sektörlerden paydaşların işbirliğini gerektiren sosyal olarak karmaşık durumlar,
- Zamanında öğrenme ve sürekli gelişim gerektiren yenilikçi durumlar,
- Bilinmeyen sonuçları olan ve dolayısıyla vizyon ve değerlerin süreçleri yönlendirdiği durumlardır.

3.4. Gelişimsel değerlendirmede kullanılan araçlar

Patton (2011) tarafından "brikolaj" ve Gamble (2008) tarafından "Ne? Yani ne olmuş? Şimdi ne olacak?, ağ haritalama, gözden geçirilmiş ve ortaya çıkan modelleme, simülasyonlar ve hızlı keşif, takdir edici sorgulama, görsel dil" gelişimsel değerlendirme araçları önerilmektedir.

Brikolaj: Brikolaj, eldeki her şeyi, yeni bir şey yaratmak amacıyla bir araya getirerek kullanma becerisi olarak tanımlanmaktadır (Mambrol, 2016). Gelişimsel değerlendirmenin özel brikolajı, "yansıtıcı uygulama, duyarlılaştırıcı kavramlar, eylem araştırması, hepten gidimsel çıkarım, sistem değişimi ve geriye dönük (retrospektif) gelişimsel değerlendirme" olarak sıralanmaktadır (Patton, 2011, 264).

Gelişimsel değerlendirmenin brikolajını oluşturan bu öğeler, birlikte ya da tek başına kullanılabilir. Karmaşık sistemlerde ortaya çıkan ve belirsiz olan dinamikleri ve bu sistemlerdeki yenilikleri sorgulamak için rehberlik eder (Patton, 2011, 303). Ayrıca gelişimsel bir değerlendirme, bir yeniliğin doğasına ve bulunduğu aşamaya, yeniliğin gelişimini ve karar vermeyi destekleyecek öncelikli sorulara bağlı olarak her türlü veri (nitel, nicel ya da karma), tasarım (naturalistik, deneysel gibi) ve odağı (süreçler, sonuçlar, etkiler, maliyetler ve maliyet – fayda gibi) içerebilir (Patton, 2016a, 10). Randomize kontrollü denemeler, anketler, odak grupları, görüşme, gözlem, performans verileri, topluluk göstergeleri, ağ analizi gibi kilit sorulara ışık tutan her araç kullanılabilir (Patton, 2011, 307).

Ne? Yani ne olmuş? Şimdi ne olacak?: Öğrenmenin sonuçlarını düşünmede kullanışlı olan ve değerlendirmeyi basitleştirmeyi amaçlayan temel bir çerçevedir. Bu üç soru, birden fazla faktörün analiz edilmesine, çeşitli soruların ve eylemlerin ortak çıkarılara göre ayarlanmasına yardımcı olur (Gamble, 2008, 47).

Ağ haritalama: Ağ haritalama, değerlendirmeyi daha sistematik ve çoklu bağlantılı hale getirme sürecidir. Fikirlerin nasıl paylaşıldığını ve yayıldığını, katılımcıların birlikte çalıştığı yerleri izlemek gelişim süreçlerini desteklemeye yardımcı olabilir. Bir ağı haritalamak, insanlar arasındaki bağlantıları tanımlama ve bu bağlantıları grafiksel olarak görüntüleme işlemidir (Gamble, 2008, 47-48).

Revize edilmiş ve ortaya çıkan modelleme: Değişen öncelikler ve yeni anlayışlar dikkate alındığında gelişimsel değerlendirme, modelin periyodik olarak güncellenmesini gerektirmektedir. Gelişimsel yöntemde, sabit bir araç olan mantık modelinden, zaman içinde değişmesi ve gelişmesi beklenen bir modele geçilir. Karmaşık ve yenilikçi bir ortamda, sistem düzeyinde düşünmek ve çalışmak yararlıdır. Bir mantık modelinin karmaşık olayları veya aktif sistemleri tasvir etme konusunda sınırlamaları vardır. Karmaşık durumlarda, bir girişimin etkilerini, etkisi olan diğer şeylerden ayırmak zor olabilir. Böyle zor durumlarda ortaya çıkan modellemek için katkı analizi yapılabilir (Gamble, 2008, 48-49). Katkı analizi, bir programın gözlemlenen sonuçlara katkısını değerlendirerek ilişkilendirmeyi araştırır (Mayne, 2008, 1). Gözlemlenen sonuçlar üzerinde bir çabanın etki derecesi hakkında farklı alguları toplamak için çeşitli bakış açıları örneklenir (Gamble, 2008, 49).

Simülasyonlar ve hızlı keşif: Simülasyonlar, karmaşık ortamlarda farklı değişim koşullarına yönelik sorular (Bunu değiştirirsek ne olur? gibi) sormanın yollarından biridir. Simülasyonlar, zihinsel olarak veya ekip çalışması şeklinde ya da bilgisayarların yardımıyla yapılabilir. Bir simülasyonun çerçevesi, insanların neyin ortaya çıkabileceğine dair beklentileri belirlemelerine yardımcı olur. Hızlı keşif, belirli bir yaklaşım veya modelin sonucunda neler olduğunu görmek için yapılan test sürecidir. Gelişimsel bir ortamda, işe yarayan ve işe yaramayan şeyler genellikle belirsiz olduğundan bir şeyin sonucunda neler olduğu hakkında konuşmak ve daha sonra yapıları aramak daha uygun olabilir (Gamble, 2008, 50).

Takdir edici sorgulama: Takdir edici sorgulama, sosyal-örgütsel düzenlemeler ve süreçlerdeki yenilikleri keşfetmek, anlamak ve teşvik etmek için özel olarak tasarlanmış bir araştırma türüdür. Kurumlarda amaçlı ve güçlü bir değişimi düşünme, görme ve ona göre hareket etme yoludur. İstenen her şeyin fazlasıyla tüm kuruluşlarda zaten var olduğu varsayımı üzerine çalışır. Bir sisteme yaşam ve enerji veren güçleri gösteren görüntüleri ortaya çıkarır (Hall & Hammond, 1998). Bir sistemin potansiyelini kavrayacak, öngörece ve kapasitesini artıracak şekilde soru sorma sanatını ve uygulamasını içeren bir örgütsel gelişim tekniğidir (Gamble, 2008, 51).

Görsel dil: Gelişimsel değerlendirmede verilerle ilgili raporlamanın zamanında yapılması son derece önemlidir. Gelişimsel değerlendirmede ortaya çıkan modelleri ve bulguları diyagramlar aracılığıyla görselleştirmek, değerlendiricilerin bilgiyi aktarmalarına yardımcı olabilir. Diyagramlar, karmaşık durumlarda karar almayı destekleyebilecek bir sistem perspektifi sunar ve çok sayıda öğenin aynı anda görüntülenmesine izin verir (Gamble, 2008, 52). Sistem analistleri, bir bilgi sisteminin gereksinimlerini göstermek, tasarım alternatiflerini keşfetmek ve tasarımın kritik özelliklerini belirlemek için diyagramları kullanır (Lohse, Min & Olson, 1995, 79). Diyagramlar, bir raporlama aracı olarak veya grup etkileşiminde kolaylaştırıcı bir araç olarak kullanılabilir. Görsel bir diyagram oluşturmak için öncelikle değerlendirici bilgileri sentezlemelidir. Problemi bir diyagrama sığdırmaya çalışmak yerine diyagramı probleme uygun hale getirmek önemlidir (Gamble, 2008, 52).

4. Sonuçlar ve Tartışma

Günümüz koşullarının, toplumları ve bireyleri her alanda sürekli yeniliklerle ve reformlarla gelişmelerini sürdürmeye zorladığı söylenebilir. Bu gelişimi gerçekleştirecek donanımlı bireylerin yetiştirilmesi gerekliliği, bizi doğrudan eğitim alanına götürmektedir. İstenen niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmesinin eğitimin niteliğine bağlı olduğu düşünülmektedir. Ülkemizde, niteliği etkileyen sorunların uzun zamandır tartışıldığı ve bu sorunlara çözüm yollarının arandığı bilinmektedir. Ayrıca bu sorunlara, günümüz koşulları ve yeni gelişmelerle birlikte sürekli yenilerinin eklendiği de söylenebilir. Böyle bir durumda, bilinen çözüm yolları yetersiz kalabilmektedir. Eğitimin niteliğini etkileyen faktörlere yönelik karmaşık sorunların çözülmesi ve günümüz koşullarına uygun dönüşüm, yenilik, gelişim ve reform hareketleri gerekli olabilir. Bu girişimlerde değerlendirme çalışmaları, sorunların çözümünde, istenen değişim, gelişim ve yeniliğin sağlanmasında itici güç olabilir. Ancak amaca, duruma ve bağlama uygun değerlendirmelerin yapılması önemli görülmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, son yıllarda ortaya çıkan gelişimsel değerlendirmenin doğası, amacı, ilkeleri, uygulanmasına yönelik bilgi sahibi olmak ve bu yaklaşımı daha yakından tanımadır.

Ülkemizde eğitim sisteminin bir dönüşüm, değişim evresinde olduğu gözlenmektedir. Bu durumun, "2023 Eğitim Vizyonu, Türk Millî Eğitim Sistemi'nin nicelik ve erişimle ilgili sorunlarının birçoğunu geride bıraktığımız şu günlerde, önümüzdeki döneme ait nitelik devrimini gerçekleştirmek konusundaki kararlılığımızı, tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır." şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Bu doğrultuda 2023 eğitim vizyonunun temel amacı, "çağın ve geleceğin becerileriyle donanmış ve bu donanımı insanlık hayrına sarf edebilen, bilime sevdalı, kültüre meraklı ve duyarlı, nitelikli, ahlaklı bireyler yetiştirmek" olarak belirlenmiştir. Bunu gerçekleştirmek amacıyla bir dizi hedef belirlenmiş ve bu hedefler, hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Hedeflerden bazıları; öğrencilerin ilgi, yetenek ve mizaçlarına yönelik gelişimleri için tüm okullarda tasarım-beceri atölyelerinin kurulması; programların tüm kademelerde bütüncül yetenek kümeleriyle ilişkilendirilmiş, esnek ve modüler olarak yapılandırılması; çocukların öğrenmesiyle ilgili tüm aktörlerin okulu iyileştirme çabalarında yer almasını sağlayacak okul gelişim modelinin kurulması; ülke genelinde yönetim ve öğrenme etkinliklerinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için veriye dayalı planlama ve yönetim sistemine geçilmesi; yeterlilik temelli değerlendirme sisteminin kurulması şeklinde belirlenmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], bt). Eğitim sisteminin tamamını etkileyeceği düşünülen bu nitelik devrimi ile bir dizi reform hareketinin hayata geçirilmeye çalışıldığı ve bir değişim ve yeniliğin hedeflendiği söylenebilir. Gelişimsel değerlendirme, bu duruma yönelik yapılan çalışmaların değerlendirilmesinde uygun yaklaşımlardan biri olabilir. Çünkü gelişimsel değerlendirme, program, proje, ürün, personel ve / veya örgütsel gelişimi destekleyen değerlendirme süreçleri ve faaliyetleridir (Patton, 1994). Karmaşık ortamlarda ortaya çıkan durumlara ve dinamik gerçeklere uyum sağlamak için yenilik gelişimini destekler (Patton, 2011). Diğer bir deyişle gelişimsel değerlendirme, karmaşık sorunlara yönelik yenilikçi girişimlerin oluşturulmasını destekler (McDonald, 2016). Sonuç olarak gelişimsel değerlendirme, eğitim sistemimizi etkileyen ve çözülemeyen karmaşık sorunlara yönelik yenilikçi girişim çabalarının değerlendirilmesinde uygun yaklaşımlardan biri olabilir.

Gelişimsel değerlendirmede, "gelişimsel amaç, değerlendirme titizliği, kullanım odağı, yenilik odağı, karmaşıklık perspektifi, sistemsel düşünme, birlikte oluşturma ve zamanında geri bildirim" olmak üzere sekiz temel ilke bulunmaktadır. Bu ilkelerin, bulguların tasarımından kullanımına, süreçlerden sonuçlara kadar açıkça ve bağlamsal olarak ortaya konması gerekmektedir. Ancak bunların nasıl ve ne ölçüde ele alındığı duruma ve bağlama göre değişmektedir (Patton, 2016c). Lawrence ve diğerleri (2018), bu temel ilkelerin, gelişimsel değerlendirmenin programlara faydasını ortaya koyduğunu belirtmiştir. Karmaşık programların tasarlanması ve uygulanmasındaki zorlukları açıklamak ve bir programın tekliften uygulamaya nasıl geçtiğini gösteren bir durum sunmak amacıyla yaptıkları çalışmadaki değerlendirme süreçlerinin, gelişimsel değerlendirmenin temel ilkeleri arasındaki birbiriyle ilişkili, karşılıklı olarak güçlendirici ve dinamik bağlantıları gösterdiğini belirlemiştir.

Gelişimsel değerlendirme, gelişimin doğasını ve yapılarını ve bu yapılarla yönelik uygulamaları ve sonuçları belirleyerek neyin geliştirildiğini aydınlatmaya, bilgilendirmeye ve desteklemeye çalışır. Gelişimsel değerlendirmede gelişimin yapıları yenilik, uyarılma ve sistem değişikliği olarak görülmektedir (Patton, 2016b). Yenilik, genellikle önceki sınırları aşmakla ilgilidir ve bunun için keşif ve gelişmeyi sağlayacak şekilde yenilik sürecinin desteklenmesi gerekmektedir. Gelişimsel değerlendirmedeki "gelişimsel" kelimesi, değişime yön veren yeniliklere dayanmaktadır (Gamble, 2008). Yenilikler girişimler, programlar, projeler, politikalar, işbirlikleri ve müdahaleler şeklinde olabilir (Patton,

2016b). Lam ve Shulha (2014), gelişimsel değerlendirmenin yenilikçi bir program oluşturmadaki kapasitesini ve katkısını incelemiş ve gelişimsel değerlendirmenin, (a) yenilikle ilişkili belirsizliğin giderilmesine yönelik bilgilendirme sürecinde verileri tanımlamak ve kullanmak ve (b) müşteriler ve gelişimsel değerlendirici arasında program oluşumunu kolaylaştırmak suretiyle yeniliği arttırdığını belirlemiştir. Leonard, Fitzgerald ve Riordan (2016), değerlendirmenin, mesleki yükseköğretimde sürdürülebilir program yeniliği için tasarım tabanlı bir araştırma aracı olarak kullanılmasını incelemiş ve ortaya çıkan tasarım etkinliğinin, eğitimin farklı ihtiyaçlarını ve bağlamlarını sistematik olarak tanımlama ve haritalamada kasıtlı süreçler oluşturarak, farklı çıkarları ilerleyen ve tüm paydaşlar için değer yaratan bir yeniliğe imkân tanıyabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca gelişimsel değerlendirme stratejilerinin, tasarımcıların sadece bir tasarım özetine cevap vermekle kalmayıp, aynı zamanda tasarım özetiyle değerlendiricilerle birlikte oluşturmalarını sağladığından program tasarımı üzerinde önemli etkisi olabileceğini ifade etmişlerdir. Ortaya çıkan program tasarım etkinliğinin, öğrenciler, gelecekteki işverenler, müşteriler veya genel olarak toplum gibi farklı mesleki eğitim kullanıcılarının karmaşık ve potansiyel olarak çelişen ihtiyaçları ile doğrudan bağlantılı olduğunu vurgulamışlardır.

Gelişimsel değerlendirme, gelişimi karmaşıklık perspektifinden ele alır, yorumlar ve değerlendirmeyi buna göre yapar. Karmaşıklık perspektifi, karmaşıklık kavramlarının uygulanarak yeniliğin anlaşılmasını ve gelişimsel değerlendirmenin tasarlanmasını ve yürütülmesini sağlar. Gelişimsel değerlendirme, "doğrusal olmama, ortaya çıkma, uyarılma, belirsizlik, dinamik sistemler ve birlikte evrimleşme" olarak adlandırılan karmaşıklık kavramlarını kullanır (Patton, 2011). Gelişimsel değerlendirmede karmaşıklık kavramları ve sistemsel düşünme, birlikte yenilikçi durumları ve dinamikleri anlamlandıracak güçlü bir bakış açısı sağlar. Bu sebeple gelişimsel değerlendirme, bu ikisini bir araya getirmiştir (Patton, 2016b). Lam ve Shulha (2014), yenilikçi bir programın oluşturulmasında gelişimsel değerlendirmenin doğrusal olmayan, birlikte evrimleşen bir program geliştirme süreci sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Gelişimsel değerlendirmede kullanılan karmaşıklık kavramlarının, yenilikçi bir program geliştirme sürecini etkilediği söylenebilir.

Gelişimsel değerlendirme, "sürekli gelişim, etkili genel ilkeleri yeni bir bağlama uyarılma, hızlı yanıt geliştirme, ön biçimlendirici gelişim, sistem değişikliği" amaçlarıyla kullanılabilir (Fagen, Redman, Stacks, Barrett, Thullen, Altener & Neiger, 2011; Patton, 2011). Değerlendirme sürecinde, herhangi bir özel değerlendirme yöntemini, tasarımını, aracını veya araştırma çerçevesini önermez. Bir yeniliğin doğasına ve bulunduğu aşamaya, yeniliğin gelişimini ve karar vermeyi destekleyecek öncelikli sorulara bağlı olarak her türlü veri, tasarım ve odağı içerebilir (Patton, 2016a). Gelişimsel değerlendirme süreçleri, ortaya çıkan yol boyunca değerlendirici sorular sormayı ve geri bildirim sağlamak, gelişimsel kararlar almak ve gerekli düzeltmeleri desteklemek için bilgi toplamayı gerektirir (Patton, 2006).

Değerlendirme ekibinin bir üyesi olarak konumlandırılan değerlendiricinin ekipteki temel işlevi, değerlendirici soruları, verileri ve mantığı kullanarak ekip tartışmalarını aydınlatmak ve veriye dayalı değerlendirme yapmayı ve karar almayı kolaylaştırmaktır (Patton, 1994). Gözlemci, sorgulayıcı ve kolaylaştırıcı roller üstlenerek yenilikçilere katkıda bulunur (Gamble, 2008). Gelişimsel değerlendirmede değerlendiricinin temel yeterlilikleri, mesleki standartlara ve yol gösterici ilkelere dayanan herhangi bir değerlendirme ile aynıdır. Gelişimsel değerlendirmede bu temel becerilere, değerlendiricinin birincil hedef kullanıcılarla doğrudan etkileşimi eklenmiştir (Patton, 2016a). Sonuç olarak, değerlendiricinin mesleki bilgi ve yeterliliklerinin yanı sıra üst düzey düşünme, araştırma ve iletişim becerilerine sahip olması gerektiği düşünülmektedir.

5. Öneriler

Çalışmanın sonucunda, gelişimsel değerlendirmenin amaca, duruma ve bağlama uygun olması durumunda günümüz koşullarında ve her alanda kullanılabilir bir yaklaşım olabileceği; eğitim-öğretim programları, idari yapılanma, fiziki koşullar gibi eğitim sisteminin niteliğini etkileyen faktörlere yönelik karmaşık durumlarda yenilikçi girişimlerin oluşturulmasında kullanılabilirliği; eğitimde nitelik sorununu aşmaya yönelik bir değişim, gelişim ve yenilik yaratma çabalarının görüldüğü ülkemizde, istenen gelişimi sağlama hizmet edebilecek değerlendirme yaklaşımlarından biri olabileceği düşünülmekte ve kullanılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- AEA. (28 Ocak 2014). What is evaluation? <https://www.eval.org/p/bl/et/blogid=2&blogaid=4> web adresinden 05 Mayıs 2020 tarihinde erişildi.
- Demirel, Ö. (2015). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dozois, E., Langlois, M., & Blanchet-Cohen, N. (2010). DE 201: A practitioner's guide to developmental evaluation. <https://mcconnellfoundation.ca/assets/Media%20Library/Publications/DE%20201%20EN.pdf> web adresinden 25.02.2020 tarihinde indirildi.
- Fagen, M. C., Redman, S. D., Stacks, J., Barrett, V., Thullen, B., Altenor, S., & Neiger, B. L. (2011). Developmental Evaluation: Building Innovations in Complex Environments. *Health Promotion Practice, 12*(5), 645-650. <https://doi.org/10.1177/1524839911412596>
- Fitzpatrick, J. L., Sanders, J. R., & Worthen, B. R. (2004). *Program evaluation: Alternative approaches and practical guidelines* (3. Baskı). Allyn&Bacon.
- Gamble, J. A. (2008). *A developmental evaluation primer*. Montreal: JW McConnell Family Foundation.
- Gredler, M. E. (1996). *Program evaluation*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Hall, J., & Hammond, S. (1998). What is appreciative inquiry. Inner Edge Newsletter, 1-10. <https://www.ngobg.info/bg/documents/49/756whatisai.pdf> web adresinden 30.03.2020 tarihinde indirildi.
- Herdman, E. A. (2006). Guidelines for Conducting a Literature Review and Presenting Conference Papers. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 3*(1), 2-4.
- Hummelbrunner, R. (2011). Systems thinking and evaluation. *Evaluation, 17*(4), 395-403. <https://doi.org/10.1177/1356389011421935>
- Lam, C. Y., & Shulha, L. M. (2014). Insights on using developmental evaluation for innovating: A case study on the cocreation of an innovative program. *American Journal of Evaluation, 36*(3), 358-374. <https://doi.org/10.1177/1098214014542100>
- Lawrence, R. B., Rallis, S. F., Davis, L. C., & Harrington, K. (2018). Developmental evaluation: Bridging the gaps between proposal, program, and practice. *Evaluation, 24*(1), 69-83. <https://doi.org/10.1177/1356389017749276>
- Leonard, S. N., Fitzgerald, R. N., & Riordan, G. (2016). Using developmental evaluation as a design thinking tool for curriculum innovation in professional higher education. *Higher Education Research & Development, 35*(2), 309-321. DOI: 10.1080/07294360.2015.1087386
- Lohse, G. L., Min, D., & Olson, J. R. (1995). Cognitive evaluation of system representation diagrams. *Information & Management, 29*(2), 79-94. [https://doi.org/10.1016/0378-7206\(95\)00024-Q](https://doi.org/10.1016/0378-7206(95)00024-Q)
- Mambrol, N. (21 Mart 2016). Claude Levi Strauss' concept of bricolage. <https://literariness.org/2016/03/21/claude-levi-strauss-concept-of-bricolage/> web adresinden 12.05.2020 tarihinde erişildi.
- Mayne, J. (2008). Contribution Analysis: An approach to exploring cause and effect. ILAC Brief No. 16: Rome: The Institutional Learning and Change Initiative. https://cgspace.cgiar.org/bitstream/handle/10568/70124/ILAC_Brief16_Contribution_Analysis.pdf?sequence=1&isAllowed=y web adresinden 17.05.2020 tarihinde erişildi.
- McDonald, H. (2016). Developmental evaluation: A tool to support innovation. *Evaluation Matters—He Take Tō Te Aromatawai, 2*, 79-97. https://www.nzcer.org.nz/system/files/journals/evaluation-matters/downloads/EM2016_1_079.pdf web adresinden 18.02.2020 tarihinde indirildi.
- MEB. (b.t.). 2023 eğitim vizyonu. http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf web adresinden 25.05.2020 tarihinde indirildi.
- Mertens, D. M. (2014). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods*. Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (1998). *Curriculum: Foundations, principles and issues*. MA: Allyn and Bacon.
- Patton, M. Q. (1978). *Utilization-focused evaluation* (1st ed.). Beverly Hills: Sage.
- Patton, M. Q. (1994). Developmental evaluation. *Evaluation Practice, 15*(3), 311-319. <https://doi.org/10.1177/109821409401500312>
- Patton, M. Q. (1996). A world larger than formative and summative. *Evaluation Practice, 17*(2), 131-144. <https://doi.org/10.1177/109821409601700205>
- Patton, M. Q. (2006). Evaluation for the way we work. *Nonprofit Quarterly, 13*(1), 28-33. https://www.researchgate.net/publication/237708450_Evaluation_for_the_way_we_work web adresinden 25.02.2020 tarihinde indirildi.
- Patton, M. Q. (2007). Process use as a usefulness. *New Directions for Evaluation, 116*, 99-112.
- Patton, M. Q. (2011). *Developmental evaluation: Applying complexity concepts to enhance innovation and use*. New York: Guilford Press.
- Patton, M. Q. (2012). A utilization-focused approach to contribution analysis. *Evaluation, 18*(3), 364-377. DOI: 10.1177/1356389012449523.
- Patton, M. Q. (2015). The sociological roots of utilization-focused evaluation. *The American Sociologist, 46*(4), 457-462. DOI: 10.1007/s12108-015-9275-8.

- Patton, M. Q. (2016a). *State of the art and practice of developmental evaluation: Answers to common and recurring questions*. In M. Q. Patton, K. McKegg, & N. Wehipeihana (Eds.), *Developmental evaluation exemplars: Principles in practice* (pp. 1–24). New York, NY: Guilford.
- Patton, M. Q. (2016b). *The developmental evaluation mindset: Eight guiding principles*. In M. Q. Patton, K. McKegg, & N. Wehipeihana (Eds.), *Developmental evaluation exemplars: Principles in practice* (pp. 289–312). New York, NY: Guilford.
- Patton, M. Q. (2016c). What is essential in developmental evaluation? On integrity, fidelity, adultery, abstinence, impotence, long-term commitment, integrity, and sensitivity in implementing evaluation models. *American Journal of Evaluation*, 1-16. DOI: 10.1177/1098214015626295
- Patton, M. Q. (2018). Evaluation science. *American Journal of Evaluation*, 39(2), 183–200. <https://doi.org/10.1177/1098214018763121>
- Uşun, S. (2012). *Eğitimde program değerlendirme: Süreçler, yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Walton, M. (2014). Applying complexity theory: A review to inform evaluation design. *Evaluation and Program Planning*, 45, 119-126. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2014.04.002>
- Worthen, B. (1990). Program evaluation. H. Walberg and G. Haertel (Eds.), *The international encyclopedia of educational evaluation* (pp. 42-47). Toronto, ON: Pergamon Press. <https://legacy.oise.utoronto.ca/research/field-centres/ross/ctl1014/Worthen1990.pdf> web adresinden 06.05.2020 tarihinde indirildi.